

פורטל הדף היומי

פורטל הדף היומי > להרחיב > תאו - "כוי יש בו דרכים" (קידושין ג ע"א)

טור זה נכתב לזכרו ועילוי נשמתו של נעם יעקב מאירסון הי"ד שנפל בקרב גבורה בבינת ג'בל במלחמת לבנון השנייה - י"ג אב תשס"ו

כוי יש בו דרכים שוה לחיה, ויש בו דרכים שוה לבהמה - תאו (ג'אמוס)

"... הא דתנן: כוי יש בו דרכים שוה לחיה, ויש בו דרכים שוה לבהמה, ויש בו דרכים שוה לחיה ולבהמה, ויש בו דרכים שאינו שוה לא לחיה ולא לבהמה, ניתני דברים! ותו, הא דתנן: זו אחת מן הדרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים ניתני דברים! אלא, כל היכא דאיכא פלוגתא תני דרכים, וכל היכא דליכא פלוגתא תני דברים" (קידושין, ג ע"א).

פירוש: והא דתנן [וזו ששנינו במשנה]: כוי, שהוא בעל חיים מסופק שלא הכריעו בו חכמים אם הוא מין חיה או מין בהמה יש בו דרכים שהוא שוה לחיה, ויש בו דרכים שהוא שוה לבהמה, ויש בו דרכים שהוא שוה לחיה ולבהמה, ויש בו דרכים שאינו שוה לא לחיה ולא לבהמה. ניתני [שישנה] שם לשון "דברים!" ותו, הא דתנן [ועוד, זו ששנינו במשנה]: זו אחת מן הדרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים, ניתני [שישנה] לשון "דברים!" אלא יש לדחות את ההסברים שניתנו ולהסביר באופן אחר, שאין שימוש לשון זה תלוי בטבע הענין, אלא כל היכא דאיכא פלוגתא [בכל מקום שיש חילוק בדבר] תני [הוא שונה] לשון "דרכים", כדרך, שיש בה כיוונים שונים, וכל היכא דליכא פלוגתא [ובכל מקום שאין חילוק] תני [שונה] לשון "דברים" (באדיבות "התלמוד המבואר" של הרב שטיינמלץ).

שם עברי: תאו שם באנגלית: Water Buffalo שם מדעי: Bubalus bubalis

שם נרדף במקורות: כוי, מריא (על פי חלק מהחוקרים) שמות בשפות אחרות: ערבית - ג'אמוס

נושא מרכזי: לזיהוי הכוי

זהותו של הכוי לוטה בערפל אלא שבניגוד לצמחים ובעלי חיים אחרים, שרוב רובן של הספקות לגביהם צצו רק בשתי המאות האחרונות הרי שזהות הכוי היתה מוטלת בספק או נתונה למחלוקת כבר בימי המשנה. מלבד שאלת זהותו של הכוי התלבטו התנאים בשאלת מעמדו כחיה או בהמה. אומרת המשנה (ביכורים, פ"ב מ"ח): "כוי יש בו דרכים שוה לחיה, ויש בו דרכים שוה לבהמה, ויש בו דרכים שוה לחיה ולחיה, ויש בו דרכים שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה". המשנה מונה בהמשך הלכות שונות הקשורות הן לחיות והן לבהמות (1) שבבכוי יש להחמיר בכולן בגלל הספק. הספק מוזכר במשניות נוספות: "כיסוי הדם נוהג בארץ ובחוצה לארץ ... ונוהג בחיה ובעוף במזומן ובשאינו מזומן, ונוהג בכוי מפני שהוא ספק, ואין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין מכסין את דמו" (חולין, פ"ו מ"א). בבכורות (פ"א מ"ה) למדנו: "אין פודים לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטה ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכוי, רבי אלעזר מתיר בכלאים מפני שהוא שוה ואסר בכוי מפני שהוא ספק וכו'".

בברייטא המובאת בחולין (פ ע"א) אנו מוצאים 4 דעות תנאים ביחס לזהות הכוי וביחס למעמדו. א. לת"ק הכוי הוא איל הבר. ב. ל"יש אומרים" הכוי הוא בן כלאים בין תייש וצבייה. ג. לדעת רבי יוסי הכוי הוא בריה בפני עצמה והספק לגביה נובע מכך שחכמים לא הצליחו להכריע האם היא חיה או בהמה. ד. לרשב"ג אכן הכוי הוא בריה בפני עצמה אלא שמעמדה הוכרע ונקבע שהיא בהמה. נמצא, אם כן, שזהות הכוי ומעמדו (חיה או בהמה) איננה רק ספק, אלא גם נתונה למחלוקת תנאים/אמוראים. ראוי להעיר שאין בכוונתי לעסוק בכל צדדי והיבטי נושא סבוך זה אלא לציין נקודות ספורות באופן כללי בלבד. סכום מקיף מופיע, למשל, באנציקלופדיה התלמודית ערך "כוי".

שאלה שבה עסקו המפרשים היא מה היחס בין המשניות הנ"ל המתייחסות לכוי כספק חיה ספק בהמה, לבין מחלוקת התנאים לגבי זהות הכוי? כדעת מי מהתנאים נקבעו ההלכות במשנה? הר"ש מביא במשנה בביכורים את כל 4 הדעות: "כוי וכו' - פירוש כוי בפרק אותו ואת בנו (פ א) כוי זה איל הבר, ויש אומר זה הבא מן התיש ומן הצביה, ר' יוסי אומר: כוי בריה בפני עצמה ולא הכריעו בו חכמים אי מין חיה הוא או מין בהמה הוא, ושל בית דושאי היו מגדלין מהן עדרים עדרים טעון כסוי לחומרם כדאמרינן בפרק אותו ואת בנו". רע"ב (ביכורים, פ"ב מ"ח) מביא רק שתיים מבין הדעות: "כוי - נחלקו בו חכמי ישראל יש אומרים שהוא תיש הבא על הצביה וי"א בריה בפני עצמה היא. ולא הכריעו בה חכמים אם חיה היא אם בהמה". בניזיר (פ"ה מ"ז) מגדיר רע"ב את הספק: "... מפני שהכוי ספק בהמה ספק חיה ספק בריה בפני עצמה". לעומת זאת הרמב"ם בפיהמ"ש בחולין (פ"ו מ"א) מביא אך ורק את דעתו של רבי יוסי: "... וכבר אמרנו כי כוי בריה בפני עצמו הוא ולא הכריעו בו חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה, ואם יכסה דמו ביום טוב יחשבו שהוא חיה ויאכלו חלבו, ולפיכך אין מכסין אותו עד למוצאי יום טוב". למעשה שיטת הרמב"ם איננה כה פשוטה ודבריו בפירוש המשניות ובמשנה תורה אינם אחידים ומעט על כך ראה ב"הרחבה". באופן כללי ניתן לראות ששתיים משיטות התנאים מקובלות יותר והן שיטת ה"יש אומרים" שהכוי הוא צאצא של תייש וצביה ושיטת רבי יוסי הסובר שכוי הוא בריה בפני עצמה. תימוכין לשיטת רבי יוסי ניתן למצוא ממהלך הסוגייה ביומא (עד ע"א): **"... הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך דאורייתא, כוי ספיקא הוא, איצטריך קרא לאתויי ספיקא? אי משום הא לא איריא; קסברי כוי בריה בפני עצמה היא וכו'".**

אחת מהשאלות הקשורות לזיהוי הכוי ואולי הראשונה שבהן (בתייחס לאופיו של מדור זה ב"פורטל הדף היומי") היא האם הכוי הוא מין של בעל חיים ספציפי שאותו יהיה עלינו לנסות לזהות או אולי הכוונה לכינוי כללי המתאר בעלי חיים שמעמדם מסופק. כותב הרמב"ם (מאכלות אסורות, פ"א הלכה י"ב) "... וכל שיסתפק לך אם הוא מין חיה או מין בהמה חלבו אסור ואין לוקין עליו ומכסין את דמו". הכס"מ שם גורס: "והוא הנקרא כוי כו". משתמע מכאן שכל ספק נקרא כוי. ייתכן שאפילו לשיטתו של רבי יוסי הסובר שכוי "בריה בפני עצמו" אין מדובר במין ספציפי אחד. כותב התוס' (יומא, עד ע"ב): **"כוי בריה בפני עצמו הוא** - האי בריה בפני עצמו דהכא היינו שאינו ספק חיה או בהמה. אבל הא דאמר רבי יוסי בפרק אותו ואת בנו כוי בריה בפני עצמו הוא ולא הכריעו בו חכמים אי מין חיה או מין בהמה ההוא הוי פירוש שהוא ספק חיה ספק בהמה, דהא שמעינן לרבי יוסי דאמר בפרק כסוי הדם כוי אין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין מכסין את דמו. ואי הוה בריר לן שהוא בריה ולא הוה לא חיה ולא בהמה יהא מותר לשחטו לכתחילה דהא לאו בר כיסוי הוא". מתברר, אם כן, שלפחות לשיטת תוס' קיימים שני "סוגי" כוי. כוי שאינו לא חיה ולא בהמה וכו' נוסף שיש לגביו ספק. הרמב"ם (יבמות, פג ע"א) משווה בין מעמדו של כוי ושל אנדרוגינוס ומגדיר את המונח "בריה בפני עצמה" כטיפוס שלישי של בעל חיים שאינו לא חיה ולא בהמה: "... ומה שאמרו ולא הכריעו בו חכמים, לומר מין בפני עצמו הוא, שאין סימניו מכריעין אותו להיות מכלל מיני חיה או מכלל מיני בהמה אלא מצאו בו סימני שניהם, לפיכך עשאוהו מין שלישי בפני עצמו, וכן באנדרוגינוס לפי שלא הכריעו עליו בסימניו של איש לעשותו כאיש ולא בסימניו של אשה לעשותו כאשה לפיכך הוציאוהו מכלל שניהם ועשאוהו בריה בפני עצמו וכו'".

מ. כסלו (2) הציע הסבר מעניין למחלוקת ה"מרובעת". לדעתו המחלוקת איננה מחלוקת ב"מציאות" אלא מחלוקת עקרונית הנוגעת למעמדו של הג'אמוס, בעל חיים שזה מכבר הגיע לארץ ועדיין לא נקבעו מסמרות כיצד להתייחס אליו. לדעתו קשה להניח שחז"ל זיהו את הכוי בזיהויים כה רחוקים זה מזה. לת"ק הכוי איננו איל (זכר הכבשים) במובן הביולוגי הפשוט אלא ג'אמוס והשאלה לגביו היא האם העובדה שהוא בהמת בר כאיל הבר מעניקה לו מעמד של חיה גמורה? גם ל"יש אומרים" הסוברים שהכוי הוא בן כלאים בין תייש לצביה הכוונה לג'אמוס הכולל בתוכו סימנים משותפים לשני מינים אלו. גישה זאת פותרת את השאלה המתעוררת כיצד תתכן הכלאה בין שני מינים רחוקים כמו תייש וצביה (שאלה זו קיימת הן מתוך נקודת מבט מדעית והן מתוך דברי הגמרא בבכורות, ז ע"א: **"... לעולם אין מתעברת ... ולא בהמה מן חיה, ולא חיה מן בהמה וכו'")**? הסברו של מ. כסלו ל"יש אומרים" נראה תמוה לאור הספקות שהגמרא מעלה בדפים הקודמים, במנותק מהכוי, לגבי צאצאי תיש וצביה. גם מדברי רש"י (חולין, פ ע"א) משתמע ששיטות התנאים מתייחסות לבעלי חיים שונים: **"בריה בפני עצמה** - ולא מכלאי בהמה וחיה הוא בא דס"ל אין חיה מתעברת מבהמה ולא בהמה מחיה. והכי נמי אמרינן בב"ק. ומיהו רב יהודה לאו אליבא דר' אליעזר ורבנן נקט מילתא, דאינהו ודאי סבירא להו דמכלאי בהמה וחיה הוא בא, והכי נמי אמרינן בב"ק חוץ מרבי אליעזר ומחלוקתו שהיו אומרים חיה מתעברת מבהמה".

בשורות הבאות אתייחס לשתיים מבין הדעות: א. דעת ת"ק שהכוי הוא איל הבר. ב. דעת רבי יוסי שהכוי הוא בריה לעצמה. כאמור, על פי הצעתו של כסלו הרי שכל השיטות סובבות סביב הג'אמוס.

כמבוא לזיהויו של איל הבר עלינו לברר האם שיטת ת"ק מהווה אף היא חלק מהספק לגבי כיו או שהוא חלק על שאר התנאים. הר"ש במסכת ביכורים (ראה לעיל) מביא גם את דעת ת"ק כנימוק לספק לגבי מעמדו של הכוי ומכאן שסבר שאיל הבר הוא ספק בהמה ספק חיה. לעומת זאת, שאר מפרשי המשנה אינם מביאים את דעת ת"ק כנראה משום שסוברים שאיל הבר הוא מין חיה. כך סובר גם התוס' (חולין, פ ע"א): **"זה איל הבר - וסבר רב נחמן ות"ק דברייתא שהוא ודאי חיה ושוחטים אותו ב"ט ומכסין דמו ופליגי אמתניתין, אבל אין לומר דלדידהו בהמה הוה דאם כן ת"ק היינו רשב"ג"**.

איל הבר הוא הזכר בכבשים ולא האיל (Deer) השייך למשפחת האיילים וכך מפרש רש"י: **"איל הבר - איל זכר הגדל ביערים"**. דיון מפורט בנושא זה תמצא במשנה ראשונה (בכורים, פ"ב מ"ט). על ההבדלים בין הכבשים והאיילים ראה במאמר **"כאשר יאכל את הצבי ואת האיל"**. י. פליקס הציע לזהותו עם המין כבש הבר האירופי - המופלון (Ovis musimon - mouflon) המאכלס את איי הים התיכון. צבעו אפור והוא שוכן בהרים. זיהוי זה מבוסס על הסברה שמין זה הוא מקורו או אחד ממקורותיו של הצאן התרבותי. הוא נבדל מרוב מיני הכבשים בצמרו הקצר (לזכרים קווצת שערות ארוכה על החזה). במדור "העולם" ב"תלמוד המבואר" מובא הסבר לספק לגבי מעמדו של "איל הבר". ייתכן ודמיונו הרב לכבש מחד גיסא והיותו חיית בר מאידך גיסא גרמו לספק אם הוא חיה או בהמה.

מ. כסלו דוחה הצעה זו משום שבניגוד למה שהיה מקובל בעבר לטעון שמין זה הוא אב המוצא של כבש הבית הרי שהתברר שההיפך הוא הנכון ומין זה הוא כבש בית שהתפרא. מ. כסלו מציע במקומו את כבש הערבה (Ovis orientalis) שהוא המין היחיד בסוג החי באזורנו. אזור תפוצתו משתרע באזורים הרריים מאנטוליה עד דרום אירן ודרום מזרח חצי האי ערב. ניתן להניח שתפוצתו בעבר הייתה רחבה יותר וכללה גם אזורים בסביבה הקרובה לנו. לכבש הערבה ולכבש הבית מספר כרומוזומים זהה ולכן סביר שכבש זה הוא אב המוצא לכבש הבית. המחלוקת לגבי כבש הערבה היא האם להתייחס אליו כחיה בגלל אורח חייו הפראי או שיכולתו להכליא עם כבש הבית מוציאה אותו מכלל חיה גמורה כדעת חכמים. **"... לעולם אין מתעברת לא טמאה מן הטהור, ולא טהורה מן הטמא, ולא גסה מן הדקה, ולא דקה מן הגסה, ולא בהמה מן חיה, ולא חיה מן בהמה וכו'"** (בכורות, ז ע"א). לאחרונה, כנראה, אוחדו שני המינים והשמות שציינתי לעיל הם שמות נרדפים לאותו המין.



צילם: [Volker.G](#)

איל הבר - כבש בר *Ovis ammon musimon*

ג'אמוס

הדעה המקובלת על החוקרים היא לזהות את הכוי עם מין הבקר הנקרא בערבית ג'אמוס ובאנגלית בופאלו. בעברית נקרא בעל חיים זה בשם "תאו" אך שם זה מוטעה משום שהתאו נכלל ברשימת שבע החיות הטהורות בפרשת "ראה" (ראה עוד במאמר "[שור הבר מין בהמה הוא](#)"). על זיהוי הכוי עם הבופלו אנו לומדים בדברי הפוסקים: "השוחרט כוי שקורין בופיל"ל בל"א יפזר עפר הרבה קודם שחיטה, כי ספק חיה הוא וצריך לכסות דמו מספק. וכדי להוציא נפשיה מן הפלוגתא, ישחוט עוף על גב דם הבופיל"ל כדי שיוכל לעשות ברכה על הכיסוי" (הלכות שחיטה (הג"ה) למהר"י ווייל). במקורות נוספים אמנם לא הוזכר הכוי במפורש אך כנראה הכוונה אליו: בספר האגור (הלכות שחיטה ס"א צט) בשם המרדכי: "פירש רבינו חננאל שור הבר שקורין בופיל"ו רבותינו הגאונים נמנו עליו שמכסין את דמו. ולא אפשרטא אי חיה היא אי בהמה וחלבו אסור מספק וכן הלכה. מרדכי". אני המחוקק מצאתי בשם המחבר וז"ל. אמת הוא כי הערוך פירש כן בערך שר. אבל רבינו ישעיה האחרון כתב שהבופל"ו הוא מריא בלשון הקדש. ולפי פירושו אין לספקו בחיה. וכן מנהג שאין לכסות דם שחיטתו. בשולחן ערוך (יו"ד, הלכות שחיטה סי' כח סי' ד' ס"ק ו'): "הבו"פלו, נהגו שלא לכסות דמו. הגה: ז' ויש מסתפקים בבו"פלו שהוא שור הבר, שמא חיה הוא (הגאונים והערוך), על כן טוב לכסותו בלא ברכה וכו'".

גם העדויות הבלשניות מביאות למסקנה שכוי הוא מין של בקר וכך כותב מ. כסלו (להלן ציטוט ממאמרו הנ"ל):

"קאהוט מציע שמילת כוי באה מפרסית אמצעית gao, או מסנסקריט go, ותרגומה - שור, פר (ערוך השלם, כוי). אולם גיגר דוחה את האפשרות שמוצא המלה הוא פרסי (תוספות הערוך השלם, כוי). גיורא אילני מוסר שבהודו קוראים לבקר בשם גאי gau; ובאירן פרה מכונה Gay, וג'אמוס - mish) gau mish מסמל נקבה של מקרין כלשהו). לבקשתי, בדק שוב את הנושא ידידי ד"ר דוד טלשיר מהאקדמיה ללשון עברית, ומצא שבסאנסקריט go אכן מזוהה עם 'שור', 'פרה' (למעשה 'זבו'). מלה זו התגלגלה לגרמנית גבוהה עתיקה בצורת kuo, ולאנגלית - cow, ואלה

נראים ורייאנטים של 'כוי' העתיקה יותר. לפי זה נראה לי לאמץ את ההגיה כוי, במשקל גוי. כעת, כשהזיהוי נעשה יותר ברור, יש להחזיר לג'אמוס את שמו העברי כוי המוזכר במקורותינו".

לדעת מ. כסלו ואחרים בתקופת התנ"ך לא היו ג'אמוסים והם הגיעו לאזורנו מאוחר יותר. ניתן להסיק זאת מתוך כך שהכוי לא נמנה ברשימת בעלי החיים הטהורים. עדות היסטורית ראשונה על נוכחותו באזורנו באה מתהלוכה בעת הכתרתו של תלמי השני פילדלפוס מלך מצרים (246 לפסה"נ) שמלך בערך בזמנו של אנטיגנוס איש סוכו, תלמידו של שמעון הצדיק, ובימיו הוחל בתרגום השבעים. שאלת גידולו של הג'אמוס בארץ ישראל ומצרים בעת העתיקה עדיין נותרה ללא מענה חד משמעי משום שלא נמצאו ראיות ארכיאולוגיות מוצקות. גם המקורות הכתובים מתקופה זו אינם מספקים ראייה חד משמעית. רק החל מראשית המאה השמינית אנו מוצאים תיאורים רבים ומפורטים על גידול הג'אמוס בהיקף נרחב באזורנו. על פי העדויות ההסטוריות מוצא עדרי הג'אמוסים היה בדרום מזרח אסיה ולעיתים הם הובאו לאזורנו עם מגדליהם ההודים. קיימת הקבלה מעניינת בין התאורים ההסטוריים לבין המחקר הגנטי ובהשוואה בין רצפי D.N.A של אוכלוסיות שונות נמצא שמוצא אוכלוסיות הג'אמוס הים תיכוניות הוא באוכלוסיות ממערב הודו. לדעת ז. עמר (3) אי אפשר לשלול את האפשרות שהג'אמוס היה ידוע בארץ ישראל וסביבתה גם לפני ימי הביניים כפי שניתן ללמוד ממסורות תרגום יהודיות למקרא. לדעתו קיימת אפשרות שהוא נעלם והופיע שנית בימי הביניים. לענ"ד אין צורך להניח שהג'אמוס נעלם. ייתכן שעד ימי הביניים הוא נוכח באזורנו במספרים קטנים יחסית ורק מאוחר יותר החלו לגדלו באופן אינטנסיבי. התאורים ההסטוריים של הבאת עדרים שמנו אלפי פרטים לאזור מהווה הוכחה מבוססת למדי על רצף גידול שהתחיל כבר מאות שנים קודם לכן. מחד גיסא אין ספק שהתקיים מסחר בצמחים ובעלי חיים שהובאו מהודו לארץ ישראל וסביבתה כבר בתקופת המקרא, ומאידך גיסא לא ייתכן שייבוא אלפי ראשי בקר מהודו התבצע ללא שחלפו מאות שנים של צבירת ידע מתאים בתחומים רבים הקשורים לנושא.

העיתוי המשוער של הגעת הג'אמוס לאזורנו יחד עם התחלת הופעת השם "כוי" במשנה (הכוי מוזכר במשנה 6 פעמים, פעמיים בירושלמי ובבלי 33 פעמים) עשוי לרמוז על כך שהכוי הוא הג'אמוס. זיהויו של הג'אמוס ככוי הולם היטב את תפוצתו ומאפייניו. הג'אמוס שהגיע זה עתה לארץ לא היה מוכר ולא התקבעו לגביו מסורות ברורות. בעל חיים זה היה מבוית למחצה וחי בגופי מים רחוקים משליטת האדם. הג'אמוס דומה מחד גיסא לשור הבר שהוגדר על ידי רבי יוסי כחיה ("שור בר מין בהמה, ורבי יוסי אומר מין חיה", כלאים, פ"ח מ"ו) ומאידך גיסא דומה לבקר שהוא בהמה. רשב"ג חולק על רבי יוסי וסובר שהעובדה שבית דושאי גידלו עדרי כוי מגדירה אותו כבהמה. הד נוסף להיותו של הג'אמוס בהמה אנו מוצאים בדברי התוס' (זבחים, ק"ג ע"ב ד"ה אורזילא דרימא): "... ועוד הא קא חזינן דאותן בופל"ש בני מלאכה נינהו ומושכין בקרון וחורשין בהן וראם לאו בר מלאכה וכו'".

הזיהוי של הכוי כג'אמוס איננו מקובל על הכל ובראשם הסוברים שהג'אמוס הגיע לאזורנו רק בימי הביניים. באנציקלופדיה התלמודית (הערה 9 בערך "כוי") מובאת סקירה של מקורות שמהם עולה שהשם בופאלו יוחד להגדרת שור הבר ואם כן אין זה הכוי שהרי לדעת רבי יוסי שור הבר הוא חיה ואיננו ספק. ראייה נוספת היא העובדה שהג'אמוס הוא מין בקר ואם כן איננו דומה לצבי ועז.



צילום: Merbabu חריש בשדה אורז



צילום: Da תאו - ג'אמוס



צילום: L. Chang

הרחבה

סקירת שיטת הרמב"ם

במסכת ביכורים (פ"ב מ"ח) מפרש הרמב"ם: "כוי, הוא מין שצורתו בין העזים והצבאים, וכך אמרו כוי בריה בפני עצמו הוא ולא הכריעו בו חכמים אם מין חיה הוא או מין בהמה ונתנו עליו חומרי חיה וחומרי בהמה כמו שיתבאר לקמן". מעיר תו"ט על דברי הרמב"ם: "כוי ... בחולין פ"ה דף פ זה הבא מן התיש ומן הצביה וכל הני ג' דעות דתנאי נינהו כדאיתא התם. ולפיכך תמיהני על הרמב"ם שכתב הכוי הוא מין מורכב מן העז ומן הצבי. וכן אמרו כוי בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בה חכמים וכו' והא מפליג פליגי דמר אמר מורכב ומר אמר בריה וכו'. ובחיבורו פ"ט מהלכות בכורים פוסק דכוי בריה וכו' ואינו מורכב וכו'". שם פוסק הרמב"ם: "... כלאים הבא מכבש ועז חייב במתנות, והכוי אע"פ שהוא ספק מפרישין ממנו כל המתנות, צבי הבא על העז וילדה הולד חייב בחצי מתנות שנאמר אם שה אפילו מקצת שה, תיש הבא על הצביה הולד פטור מן המתנות". מדברי הרמב"ם כאן משתמע שלדעתו הכוי איננו כלאים של תיש וצביה שהרי הוא פוטר אותו ממתנות.

תו"ט מתקשה בדברי הרמב"ם משתי סיבות: א. מדוע מאחד הרמב"ם את שתי הסיבות: הכוי הוא כלאים וגם בריה לעצמה כאשר ברור מדברי הגמרא שאלו שיטות שונות (הגירסא של תו"ט ואחרים הייתה הכוי הוא מין מורכב מן העז ומן הצבי. וכן אמרו כוי בריה בפני עצמה היא וכו'. הגירסא של הרב קאפח היא "וצורתו"). ב. פירוש הרמב"ם למשנה בביכורים סותר את שפסק בהלכות ביכורים (וגם את פירושו למשנה בביכורים). תו"ט איננו מקבל את גישת הרמב"ם המתעלם, לדעתו, מהמחלוקת בענין. את דברי הרמב"ם ניתן להבין לשיטתו ולא כהבנת תו"ט. הרמב"ם לא כתב שהכוי הוא מין המורכב מעז וצבי אלא כתב שהכוי הוא "מין שצורתו בין העזים והצבאים". ייתכן מאד וכוונתו הייתה שלכוי, שהוא ברייה בפני עצמה, יש תכונות בין עזים, שהם בהמה, ובין צבאים, שהם חיה, ולאו דווקא לומר שהם נראים ממש כבעלי החיים הללו.

בהלכות מאכלות אסורות (פ"א הלכה י"ג) פוסק הרמב"ם: "כלאים הבא מבהמה טהורה עם חיה טהורה הוא

הנקרא כוי חלבו אסור ואין לוקין עליו ומכסין את דמו, ואין מין טמא מתעבר ממין טהור כלל". יש לשים לב לכך שהרמב"ם לא נקט כלשון ה"ש אומרים" שכוין הוא הבא מן התייש ומן הצביה, כלומר שמדובר במין מסויים, אלא הגדיר באופן כללי שכוין הוא צאצא של בהמה וחיה טהורים כלשהם. על מנת ליישב את דברי הרמב"ם ניתן להציע שגם הוא סובר באופן עקרוני כשיטות (דוגמת הרע"ב) הפוסקות להלכה שקיימים שני סוגי כוי (כלאים ובריה בפני עצמה). בניגוד לרע"ב המזכיר את שתי השיטות בו זמנית הרי שהרמב"ם הזכיר בנפרד בהלכות השונות. אודה מאד למי שיאיר את עיני בהבנת דברי הרמב"ם.

- (1). באופן כללי ניתן להבחין בין חיות לבהמות על פי הקשר שלהן לאדם. הבהמות הן בעלי חיים מבויתים החיים תחת יד האדם בניגוד לחיות שאינן נתונות למרות האדם.
- (2). מרדכי כסלו, כוי – כשרותו של בעל חיים מיובא, על אתר, בטאון לענייני ארץ ישראל במקורות, י"ב.
- (3). זהר עמר וירון סרי, מתי הגיעו הג'אמוסים לנופי המים של ארץ-ישראל?, קתדרה 117, אוקטובר 2005, עמ' 70-63.

רשימת מקורות:

- אנציקלופדיה "החי והצומח בא"י" כרך 12 (עמ' 241-242).
- מ. דור, החי בימי המקרא המשנה והתלמוד (עמ' 40-41).
- מ. א. כסלו, 'כוי' – כשרותו של בעל חיים מיובא', על אתר, בטאון לענייני ארץ ישראל במקורות, י"ב.
- י. פליקס, הצומח החי וכלי החקלאות במשנה (עמ' 240).

- א. המחבר ישמח לשלוח הודעות על מאמרים חדשים (בתוספת קישוריות) העוסקים בטבע במקורות לכל המעוניין. בקשה שלח/י ל - raananmoshe1@gmail.com
- ב. לעיתים ההודעות עלולות להשלח על ידי GMAIL למחיצת ה"ספאם" שלך לכן יש לבדוק גם בה אם הגיעו הודעות כנ"ל.

כתב: **ד"ר משה רענן**. © כל הזכויות שמורות

הערות, שאלות ובקשות יתקבלו בברכה.

תגובות

הוספת תגובה

שם:	<input type="text"/>
כותרת:	<input type="text"/>
תוכן התגובה:	<input type="text"/>
דוא"ל:	<input type="text"/> (לא יפורסם באתר)

☒ ברצוני לקבל עדכונים על תגובות חדשות למאמר זה.

כמה זה שתיים ועוד *שתיים?
(לצורך זיהוי אנושי)

